

Tamás Attila (1930–2015)

Látom menni Attilát. Ruganyos léptekkel, mereven előrenézve, ütemesen halad. Megy az egyetemre a kis debreceni utcákon és a Nagyerdőn át. Sokszor megfigyelhettem, egyfelé laktunk. Mióta ismertem, ilyennek láttam, mikor ment az utcán – és ahogy ment az életben. Egyenesen, céltudatosan, határozottan. Pedig az útja sem egyenes, sem sima nem volt.

Előbb dramaturg-gyakornok a filmgyárban, majd nevelőtanár ipari tanulóknál, gimnáziumi tanár, lexikonszerkesztő, s csak mindezek után az egyetemi karrier. Igazi szakmáját addig mintegy mellékesen művelte, így szerzett kandidátusi fokozatot, azt is kétszeri nekifutásra. A szegedi tanszékvezetői állás a révbe érkezést kínálta, de az ott töltött évtized a fokozatos ellehetetlenüléshez vezetett, meghurcoltatásokhoz, melyek miatt a rendszerváltás után a szegedi egyetem szükségét érezte, hogy hivatalosan rehabilitálja őt. Az immár családos ember áttelepült Debrecenbe, hová sikertelen első kandidátusi próbálkozásának bírálója, Barta János hívta tanszékvezetőnek, ami ugyancsak egyfajta rehabilitációval ért fel. Valóban révbe érkezett, hamarosan nagydoktor lett, s professzor, negyvenhat évesen. Mintha csak nyílegyenesen vezetett volna az útja.

Az életút kanyarulatai, kitérői időnként zsákutcának tűntek számára, s visszatekintő életrajzi jegyzeteiből tudjuk, ahhoz is közel került, hogy feladja. Hogy feladja a szakmát, s hogy feladjon mindent, Sarkadi Imre példája nyomán több emelet magasságban az ablakpárkányra merészkedvén, életképességének próbájaképpen megkísértve a sorsot. A mélységekkel farkasszemet nézve edződött karaktere, s lett olyanná, hogy meg tudja futni buktatókkal teli pályáját. Mi, fiatalabbak már ilyenek ismertük meg.

A debreceni Kossuth Egyetem irodalmi intézetében, nem egészen egy évtizeddel a személyes révbe érést jelentő odakerülése után, egy nagy nemzedékváltást követően ő maradt az egyedüli professzor. Vezetői tevékenysége, szakmai-emberi példaadása máig hatóan meghatározta az intézeti közösség arculatát. Csak a szakmai teljesítménynek volt hitele előtte, más szempontok nem érdekelték, abban viszont kérlelhetetlen szigorú érvényesített. A kollegiális viszonyokban a tisztaságot és tisztességet nemcsak képviselte, meg is követelte. Az egyenes beszédet várta el, nem a feltétlen egyetértést, a közösség sikerét az egymás iránt toleráns, sokféle szakmai-emberi törekvés kooperációjára alapozta.

Egy alkalommal, még kezdő tanársegéd koromban, megállított a folyosón, s megkérdezte, hogy elvállanék-e egy bizonyos intézeti feladatot. Kitérő válaszkéréséim hallatán, kis torokköszörülést követően valami olyasmit mondott, hogy bár mondandóját kétségkívül kérdőmondat formájában fogalmazta meg, az azonban valójában nem kérdést rejtett magában. Megértettem. S nemcsak a Tamás Attila-i stiliztikába nyertem így bevezetést, hanem arról is leckét kaptam, hogy a feladat elől, ha megtalál, nem elugrani kell, hanem odaállva megbirkózni vele. A lecke a kötelességek etikájáról szólt, melyet egész magatartása hitelesített.

Így vállalta egyre sűrűsödő egyetemi, helyi és országos megbízatásait a rektorhelyetteségtől a regionális akadémiai bizottság alelnökségén át a Tudományos Minősítő Bizottság elnöki tisztéig. S ez vezette a közélet sodrásába ugyancsak, még ha élete során mindig óvakodott is egészen belefeledkezni abba. Visszaemlékezéseiben Kovács András *Falak* című filmjére hivatkozva írta, hogy „a »falak« nem vesznek bennünket olyan szorosan körül, amennyire mi azt hisszük, csak nem merünk próbálkozni”. Ő kötelességének érezte, hogy próbálkozzon, keresse, merre és milyen messze vannak azok a falak. Tegyen, ha lehetősége és tehetsége van hozzá, bárhol adódjon s bármilyen legyen a feladat, akár konfliktusokat is vállalva, szilárd értékrendje, erkölcsi tartása alapján.

Egyenesen, céltudatosan, határozottan haladt az útján. S ruganyos léptekkel, míg tehetett. Aztán eltűnt a ruganyosság. Talán saját sorsán is tűnődött, mikor önéletrajzi jegyzeteiben anyja kórházba kerüléséről, majd pár héttel később bekövetkezett haláláról megemlékezvén ezt írta: „Így volt *kevésbé gyötrelmes* annál, amilyenné lehetett volna.”

Ahogy látom Attilát a kis debreceni utcákon menni, ruganyos léptekkel, ütemesen, tudom, már csak így láthatom, emlékképek hologramja által. Szólni nem szólhat hozzánk – a sorsa beszél.